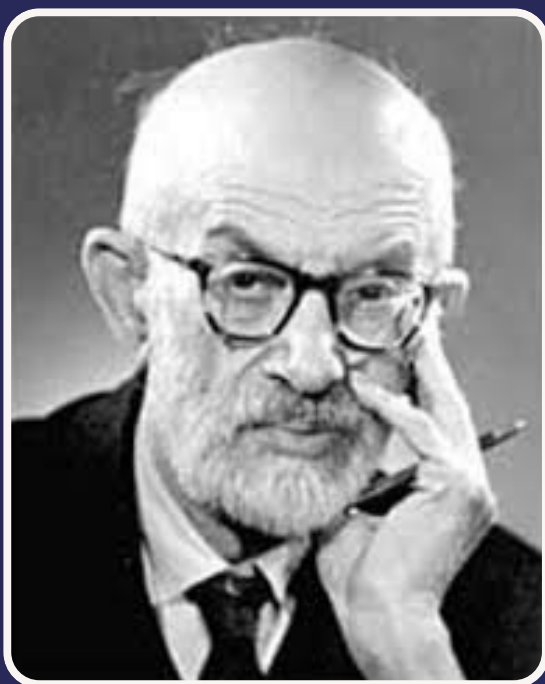

بنیانگذار و اولین استاد آموزش پزشکی نوین در ایران

میرزا علی اکبر خان نفیسی، ملقب به ناظم الاطباء، پزشک مشهور، ادیب و دانشمند اواخر دوره قاجار و بنیان‌گذار پزشکی نوین و مدرن در ایران است.

وی در ۱۵ فروردین سال ۱۲۲۶ هجری شمسی در شهر کرمان متولد شد. پدر و تمام اجدادش به مدت صدها سال به کار طبابت مشغول بودند. پس از گذراندن تحصیلات ابتدایی و فراگیری مقدمات طب نزد پدر، در سن ۱۹ سالگی و با توجه به استعداد و هوش سرشار و علاقه فراوان به طبابت، به تهران و مدرسه طب دارالفنون آمد و با جدیت تمام به فراگیری طب نوین پرداخت. در مدت کوتاهی آنچنان در تحصیل طب پیشرفت کرد که به عنوان دستیار و معاون استادان طب دارالفنون انتخاب شد.

در سال ۱۲۵۰ شمسی که قحطی و بیماری‌های عفونی مهلک، تهران را فرا گرفت، نفیسی با از خودگذشتگی و فداکاری فراوان، برای درمان بیماران خدمات و مجاهدت‌های بسیار زیاد انجام داد.

”

وی در سال ۱۲۵۱ شمسی، در پزشکی از دارالفنون فارغ التحصیل شد و در سال ۱۲۵۲ شمسی و به دستور ناصرالدین شاه قاجار، بنیان‌گذار تاسیس اولین بیمارستان نوین در ایران شد. این بیمارستان در مرکز شهر تهران افتتاح شد و نامش در ابتدا "مریضخانه دولتی" بود. نفیسی به مدت ۸ سال ریاست این بیمارستان را برعهده داشت و به لقب "حکیم باشی" شهرت یافت. سال‌ها بعد، در سال ۱۳۱۹ شمسی و به پاس قدردانی از پدر طب ایران، ابوعلی سینا، نام این بیمارستان "سینا" شد و همچنان از مراکز مهم پزشکی ایران است.

نفیسی، یکی از ارکان اصلی مکاتب چهارگانه یا اربعه جهت آموزش طب نوین در ایران بود. ۴ پزشک نامی و معروف آن دوران که خود از اولین فارغ التحصیلان پزشکی دارالفنون بودند، مسوولیت آموزش بالینی طب نوین را برعهده داشتند.

مکاتب اربعه یا چهارگانه، در حقیقت، این ۴ پزشک حاذق ایرانی بود که دانشجویان طب تحت نظارت این اساتید به فراگیری بالینی طب نوین می‌پرداختند. مطب این پزشکان در تهران بود و دانشجویان طب پس از آموزش در مطب هر یک از این ۴ پزشک مشهور و با تأیید آن‌ها، مدرک طبابت دریافت می‌کردند.

این ۴ پزشک مشهور عبارت بودند از:

۱- میرزا زین‌العابدین خان ضرابی، مشهور به مؤتمن الاطبا

۲- میرزا علی‌اکبر خان نفیسی، مشهور به ناظم الاطبا

۳- میرزا ابوالحسن خان بهرامی

۴- میرزا سید حسین خان هنجن، مشهور به نظام‌الحکما

نفیسی، در سال ۱۲۵۴ شمسی از پایه‌گذاران مجلس "حفظ الصحة" (سازمان نظام پزشکی امروزی) بود و در سال ۱۲۶۰ شمسی، به خراسان رفت و بنیان‌گذار بیمارستان نوین دارالشفای آستان مقدس امام رضا در مشهد شد و به خاطر خدماتش از طرف دولت به نشان و حمایل سرتیپی نایل آمد.

وی در سال ۱۲۷۶ شمسی، مدرسه شرف، اولین مدرسه و دبیرستان نوین در ایران را بنیان نهاد و کتابخانه عمومی به نام کتابخانه ملی مرکزی ایران در تهران را تاسیس کرد.

او همچنین پزشک مخصوص دربار مظفرالدین شاه قاجار بود و در سال ۱۲۸۵ شمسی، ناظم‌الاطبا یکی از افراد بسیار موثری بود که مظفرالدین شاه قاجار را برای صادر کردن فرمان مشروطیت تشویق کرد. در سال ۱۲۸۴ شمسی و در همه‌گیری مهلک بیماری وبا در تهران، خدمات ارزنده‌ای برای کنترل این همه‌گیری انجام داد و رساله‌ای در مورد بیماری وبا به رشته تحریر در آورد.

وی بیش از پنجاه سال از عمر خود را صرف درمان بیماران کرد و پایه گذار طب نوین و مدرن در ایران شد. او تالیفات متعددی در طب و در علم تشریح، آسیب‌شناسی و جراحی دارد، از جمله کتاب "پزشکی نامه" و شاخص‌ترین اثر وی در زمینه علوم غیرپزشکی، کتاب "فرهنگ لغات نفیسی" است. این کتاب ۴ جلدی بزرگ، نخستین فرهنگ نامه فارسی است و نفیسی بیش از ۲۵ سال برای تهیه و تالیف آن زحمت کشید.

میرزا علی‌اکبر خان نفیسی، در ۸ تیر سال ۱۳۰۳ شمسی و در سن ۷۷ سالگی در تهران چشم از جهان فرو بست.

امروز پس از گذشت یک قرن، پزشکی ایران در جهان می‌درخشد و هزاران پزشک و متخصص سرشناس این سرزمین، نه تنها در ایران که در سراسر جهان می‌درخشند و این میراثی جاودانه برای میرزا علی‌اکبر خان نفیسی، بنیانگذار پزشکی نوین در ایران است.

یادش گرامی ...

با همت و تلاش میرزا محمدتقی خان فراهانی (۱۹ دی ۱۱۸۵ شمسی – ۲۰ دی ۱۲۳۰ شمسی)، ملقب به امیرکبیر، نخستین صدراعظم ناصرالدین شاه قاجار، در سال ۱۲۳۰ شمسی اولین مدرسه تحصیلات عالی در ایران تاسیس شد.

نام این مدرسه، دارالفنون بود و در واقع اولین دانشگاه نوین در ایران بود. امیرکبیر مردی روشنفکر و فرهیخته بود و در مدت کوتاه صدارتش اقدامات مهم و متعددی را در جهت گسترش دانش و فرهنگ در ایران انجام داد.

وی دریافت که ایران از دانش جدید و مدرن جهان بی‌بهره است و لازم است برای تحول ایران، جوانان این سرزمین دانش روز و جدید جهان را بیاموزند و به کار ببندند. وی معتقد بود که در کنار اعزام محصلین به اروپا برای فراگیری علوم جدید باید یک مدرسه آموزش عالی با اساتید اروپایی و سرشناس جهت آموزش علوم جدید و مدرن جهان برای جوانان با استعداد این سرزمین، در ایران داشته باشیم.

با تلاش امیرکبیر، مدرسه دارالفنون در روز پنجم ربیع الاول سال ۱۲۶۸ قمری و برابر با ۸ دی سال ۱۲۳۰ شمسی (۱۸۵۱ میلادی) و تنها ۱۲ روز قبل از کشته شدنش، افتتاح و شروع به کار کرد. این مدرسه در محل ارگ سلطنتی تهران در خیابان ناصریه (ناصر خسرو امروزی) قرار داشت و در ۷ رشته تحصیلی پیاده‌نظام، سواره نظام، توپخانه، پزشکی و جراحی، ریاضیات و هندسه، داروسازی و معدن شناسی شروع به آموزش جوانان این سرزمین کرد.

با همت امیرکبیر تیمی هفت نفره از استادان مشهور اتریشی در رشته‌های مختلف به ایران دعوت شدند و کار آموزش در دارالفنون را شروع کردند. امیرکبیر به جهت دور ماندن آموزش و تحصیل از رویدادهای سیاسی، از اساتید سرشناس و مشهور غیر انگلیسی، غیر فرانسوی و غیر روسی استفاده کرد. هرچند اساتید اتریشی ۲ روز پس از عزل امیرکبیر به ایران رسیدند و از آنها استقبال سردی شد ولی با سفارش‌ها و راهنمایی امیرکبیر، جهت آموزش در دارالفنون همت گماردند. هر استاد، مسوولیت آموزشی یکی از ۷ رشته تحصیلی دارالفنون را بر عهده داشت.

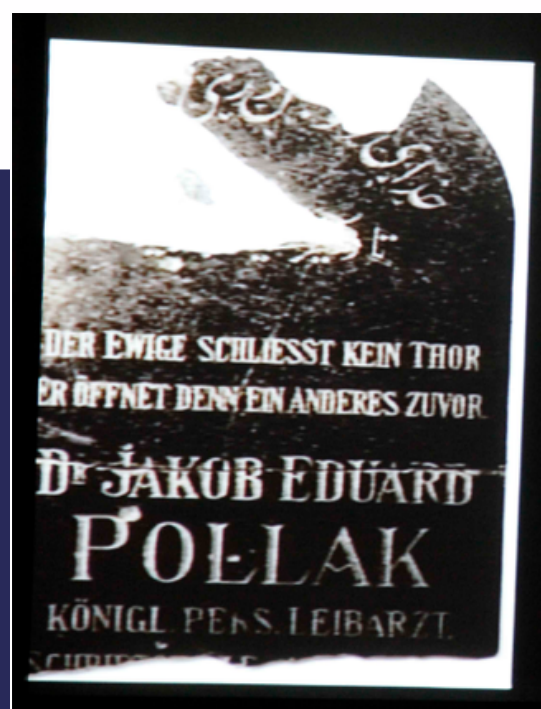
استاد پزشکی مدرسه، دکتر یاکوب ادوارد پولاک (JAKOB EDUARD POLAK)، پزشک سرشناس اتریشی بود. وی در ۱۲ نوامبر سال ۱۸۱۸ میلادی در منطقه بوهم (BOHEMIA) جمهوری چک و در خانواده‌ای فقیر به دنیا آمد. با تلاش و کوشش فراوان در سال ۱۸۴۵ میلادی تحصیلات خود را در رشته‌های جامعه‌شناسی و پزشکی در دانشگاه‌های پراگ جمهوری چک و وین اتریش به پایان رسانید و سپس دوره‌های جراحی عمومی و بیماری‌های زنان و زایمان را در وین گذراند. وی سپس به طبابت در بیمارستان عمومی شهر وین مشغول شد.

دکتر پولاک در سال ۱۸۵۱ میلادی (۱۲۳۰ شمسی) و به سفارش و توصیه اساتید پزشکی دانشگاه وین و به دعوت دولت ایران جهت آموزش و تدریس پزشکی نوین و مدرن به ایران آمد. او در ابتدا ۲۰ دانشجوی طب داشت و به زبان فرانسه تدریس می‌کرد و از مترجم استفاده می‌کرد ولی خیلی زود به بی‌کفایتی مترجمان آگاه شد و خود سعی کرد زبان فارسی را بیاموزد. وی زبان فارسی را در مدت شش ماه آموخت و سپس دروس طب را به زبان فارسی تدریس کرد.

”

آموزش طب در دو بخش نظری و عملی انجام می‌شد. بخش عملی آموزش، بر بالین بیماران انجام می‌شد. همچنین وسایل آموزشی و آزمایشگاهی مورد نیاز از اروپا وارد می‌شد. پولاک در سال ۱۸۶۰ (۱۲۳۹ شمسی)، پس از حدود ۱۰ سال کار و آموزش و تحقیق پزشکی در ایران، به اتریش بازگشت و به کار و تحقیق در دانشگاه وین و بیمارستان عمومی شهر وین مشغول شد. وی در ۸ اکتبر سال ۱۸۹۱ میلادی (۱۶ مهر سال ۱۲۷۰ شمسی) و در سن ۷۳ سالگی درگذشت. بر روی سنگ مزارش، ترجمه آلمانی شعری از سعدی نوشته شده است.

خدا گر ز حکمت ببندد دری ... به رحمت گشاید در دیگری

پولاک اولین کسی بود که در ایران به صورت علمی، تشریح و کالبد شکافی را انجام داد. او روش‌های نوین شناخت و تشخیص بیماری‌ها و معاینات همچون لمس، دق و سمع را به دانشجویان آموزش می‌داد. وی روش‌های نوین بیهوشی و عمل جراحی بدون درد را در ایران به کار گرفت و عمل‌های جراحی متعددی برای خارج کردن سنگ کلیه و مثانه را انجام داد. وی همچنین به مدت ۵ سال پزشک مخصوص ناصرالدین شاه قاجار بود و لقب "حکیم" گرفت.

او تالیفات و اقدامات متعددی در کمک به پزشکی ایران دارد. از جمله در مورد بیماری وبا، علم تشریح و کالبدشناسی، بیماری‌ها و جراحی چشم و همچنین راهنمای طب نظامی و بیماری‌های نظامیان. او همچنین مشاهدات و تجربیات ۱۰ ساله خود در ایران را به صورت سفرنامه و تحت عنوان "ایران و ایرانیان" به چاپ رسانده است.

پولاک با آموزش و تربیت اولین دانشجویان پزشکی در ایران و تألیف اولین کتب پزشکی مدرن، نقشی کلیدی در معرفی پزشکی نوین و مدرن به ایران ایفا کرد و این سرآغاز تحول بهداشت و درمان در ایران بود.

تهیه و تنظیم:

دکتر حسین شهزادی
فوق تخصص قلب کودکان
استادیار مرکز آموزشی تحقیقاتی و
درمانی قلب و عروق شهید رجایی

